

İşrâkî Gelenekte Fâil Sebep -Sühreverdi Örneği-

Sercan ÇAMLI

ESKİ
YENİ

FCR YAYIN LTD.

Genel Yayın No. | General Publication Number: 1744

FCR Sertifika No. | Certificate Number: 46550

ISNI: 0000 0004 4657 1968

ROR ID: ror.org/00zznvq98

Alt Marka | Imprint: Eskiyezi

Yayın No | Publication Number: 354

Kitap Adı : İsrâkî Gelenekte Fâil Sebep

Alt Başlık : Sühreverdî Örneği

Book Title : Efficient Cause in the Illuminationist Tradition

Subtitle : The Case of Suhrawardi

ISBN : 978-625-5536-67-9

DOI : doi.org/10.70458/fcr.9786255536679

Yazar | Author: Sercan Çamlı | orcid.org/0000-0002-3466-6156

Kurum | Institution: Kilis 7 Aralık Üniversitesi

ROR ID: ror.org/048b6qs33

Editör | Editor: İbrahim Maraş | orcid.org/0000-0002-1104-3802

Yayın Türü: Kitap | Publication Type: Book - Monograph

Yayın Dili: Türkçe | Language: Turkish

Ebat | Dimensions: 13,5 x 21 cm

Baskı Sayısı | Edition: 1

Sayfa Sayısı | Pages: 347 (xii + 335)

Yayın Tarihi | Publication Date: Aralık | December 2025

Yayın Yeri | Place of Publication: Ankara, Türkiye

Mizanpaj ve Kapak | Layout and Cover Design: FCR

Baskı ve Cilt | Printing and Binding: NY MATBAACILIK (Sertifika no: 50732)

Konu Kategorisi | Subject Categories

BIC: HPCF1 - İslam felsefesi | Islamic philosophy

BISAC: PHI005000 - Felsefe / Ortaçağ & Rönesans | Philosophy / Medieval & Renaissance

THEMA: QRMF - İslam felsefesi | Islamic philosophy

LC Classification: B745.S94 - Sühreverdî üzerine çalışmalar | Works on Suhrawardi

DEWEY: 297.197 - İslam felsefesi - bireysel filozoflar | Islamic philosophy - Individual philosophers

WoS Category: Felsefe | Philosophy

WoS Citation Topics Meso: 6.4 - Etik ve Felsefe | Ethics & Philosophy

WoS Citation Topics Micro: 6.4.1 - İslam Felsefesi | Islamic Philosophy

Scopus Subject Areas: 1200 - Beşeri Bilimler | Arts and Humanities

Atf Bilgisi | Cite as: Çamlı, Sercan. *İsrâkî Gelenekte Fâil Sebep: Sühreverdî Örneği*.

Ankara: FCR Yayın Ltd.-Eskiyezi, 2025.

© All rights reserved | FCR YAYIN LTD.

Hacı Bayram Mah. Boyacılar Sk. No: 14/1 06050

Altındağ-Ankara/TÜRKİYE • Tel: +90 (312) 310 08 60

www.fcr.com.tr • fcr@fcr.com.tr

İşrâkî Gelenekte Fâil Sebep -Sühreverdi Örneği-

Sercan ÇAMLI

Ankara 2025

Yazar Hakkında | About the Author

Sercan ÇAMLİ

2016 yılında Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nden lisans derecesiyle mezun olan Çamlı, aynı üniversitenin Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde "İslam Felsefesinde Nefs ile İlgili Ölümsüzlük Teorileri" başlıklı teziyle 2019 yılında yüksek lisansını; "İşrâkî Geleneğe Fâil Sebep: Sühreverdi Örneği" başlıklı teziyle de 2025 yılında doktorasını tamamlamıştır. Hâlen Kilis 7 Aralık Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, İslam Felsefesi Anabilim Dalı'nda Araştırma Görevlisi olarak çalışmaktadır. Akademik çalışmaları; nedensellik, Tanrı-âlem ilişkisi, nefis teorileri, sembolizm, Antik Yunan ve Keldanî felsefesi ile Doğu düşünceleri üzerine yoğunlaşmaktadır.

Çamlı graduated with a bachelor's degree from the Faculty of Theology at Ankara University in 2016. He completed his master's degree at the same university's Institute of Social Sciences in 2019 with the thesis titled "Theories of Immortality with Regards to Soul in Islamic Philosophy" and his Ph.D. in 2025 with the dissertation titled "Efficient Cause in the Illuminationist Tradition: The Case of Suhrawardi." He currently works as a Research Assistant in the Department of Islamic Philosophy at Kilis 7 Aralık University, Faculty of Theology. His academic research focuses on causality, the God-world relationship, theories of the soul, symbolism, Ancient Greek and Chaldean philosophy, and Eastern thoughts

Kitap Hakkında

İşrâkî Gelenekte Fâil Sebep

-Sühreverdî Örneği-

Bu çalışma, İşrâkî geleneğin kurucusu Sühreverdî'nin fail sebep kavramı üzerine düşüncelerini, *Hikmetü'l-İşrâk* eseri üzerinden incelemeyi amaçlamaktadır. Ancak odak noktası, dört fiziksel sebepten biri olan fail sebeple sınırlı olmayıp, daha ziyade varlığın bütün mertebelerini kuşatan ve var oluşu bütünüyle açıklayan fail sebebin metafiziksel boyutudur. Bu sebeple, Sühreverdî'nin İşrâkî ontolojisi ele alınmıştır.

Gerekli düşünsel bağlamı oluşturmak ve Sühreverdî'yi daha iyi anlamak adına bu çalışma, önceki filozofların fail sebep üzerine düşüncelerini de ele almaktadır. Bu öncüller arasında Yunan filozoflarının felsefeleri ve Keldanî düşüncesi yer almaktadır. Ayrıca, Kindî, Fârâbî ve İbn Sînâ başta olmak üzere İslam filozoflarının fail sebebe ilişkin yaklaşımlarına yer verilmiştir. Bu önceki felsefi sistemlerin dahil edilmesi, Sühreverdî'nin özgün bakış açısını şekillendirdiği arka planı aydınlatmaktadır.

Çalışmanın temeli, İşrâkî sistemi tanımlayan Nûr (Işık) metafiziğine odaklanır. Nur basitçe görünür bir olgu değil, hakikat (*hakîka*, *mâhiye*) olarak kavranan yegâne gerçekliktir. Kendi kendini tezahür ettiren ve diğerlerini tezahür ettiren, dolayısıyla özünde fail güç olarak işlev gören şey olarak tanımlanır. Sühreverdî varlığı (*vücûd*) yalnızca kavramsal bir nitelik (*el-İtibâri'l-aklî*) olarak gören Meşşâî görüşü eleştirir. Nedsellik, sistemin tepesinden, mutlak fail neden olan Nûru'l-Envâr'dan (Nurlar Nuru) akar. Bu yayılma, farklılaşmanın mükemmellik (*kemâl*) derecelerine göre gerçekleştiği ve dinamik olarak karşılıklı hükmetme ve sevgi ilişkisi tarafından yönetilen bir nurlar hiyerarşisi aracılığıyla yapılandırılmıştır. Misaller âlemi gibi temel ontolojik bileşenler de aracı nedensel katmanlar olarak oynadıkları rol bakımından analiz edilmiştir. Ayrıca çalışmada Şehrezûrî'nin *Şerhu Hikmetü'l-İşrâk* eserinden destekleyici yorumlar da aktarılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Sühreverdî; İşrak Felsefesi; Fail sebep; Nur; Mahiyet; Hakikat; Misal âlemi; Keldanî felsefe

About the Book

Efficient Cause in the Illuminationist Tradition

-The Case of Suhrawardī-

This study aims to examine the thoughts of Suhrawardī the founder of the Illuminationist (Ishrāqī) tradition through his work *Ḥikmat al-Ishrāq* (The Philosophy of Illumination) on the concept of the efficient cause. However, the focus is not limited to the efficient cause as one of the four physical causes, but rather on the metaphysical dimension of the efficient cause that explains existence in its entirety, encompassing all levels of being. For this reason, Suhrawardī's Illuminationist ontology has been reviewed. To establish the necessary intellectual context and to better understand Suhrawardī, this study also addresses the thoughts on the efficient cause of earlier philosophers. These precursors include the philosophies of Greek philosophers and Chaldean thought. Furthermore, the approaches of Islamic philosophers, notably Kindī, Fârâbî, and Ibn Sinâ, regarding the efficient cause are included. The inclusion of these previous philosophical systems illuminates the background against which Suhrawardī formulated his unique perspective.

The core of study centers on the Light (*Nūr*) metaphysics, which defines the Illuminationist system. Light is not simply a visible phenomenon, but the sole reality, conceived as quiddity (*haqiqa*, *māhiya*). It is defined as that which is self-manifest and makes others manifest, thereby inherently functioning as the efficient power. Suhrawardī criticizes the Peripatetic view by considering existence (*wujūd*) as merely a conceptual attribute (*al-ʿtibār al-aqlī*). Causality flows from the apex of the system, the Light of Lights (*Nūr al-Anwār*), which is the absolute efficient cause. This emanation is structured through a hierarchy of lights, where differentiation occurs based on degrees of perfection (*kamāl*) and is dynamically governed by the reciprocal relationship of domination and love. Key ontological components, such as the World of Images, are also analyzed for their role as intermediary causal layers. Additionally, the study includes supporting comments from Şehrezûrî's work *Sharḥ Ḥikmat al-Ishrāq*.

Keywords: Suhrawardī; Philosophy of Illumination; Efficient cause; Light; Quiddity; Reality; World of images

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ	ix
KISALTMALAR	xi
GİRİŞ	1
I. Çalışmanın Konusu	1
II. Çalışmanın Amacı, Önemi ve Literatür Taraması	19
BİRİNCİ BÖLÜM	
İSLAM DÜŞÜNCESİNİN KAYNAĞI ANTİK YUNAN	
FELSEFESİNDE FAİL SEBEP	23
1.1. Sebepliliğin Çıkış Noktası: Dört Sebep Teorisi Bağlamında Aristoteles'te Fail Sebep	23
1.2. Yeni Platoncu Düşünce Fail Sebep Yorumu	40
1.2.1. Plotinus Düşüncesinde Sudûr Sistemi ve Sebepler	40
1.2.2. Keldanî Düşünce	62
1.2.2.1. Keldanî Var Oluş Sistemi	71
1.2.2.2. Keldanî Sistemde Âlemlerin Yöneticileri/ Hükümdarları	78
1.2.3. Proclus Düşüncesinde Sudûr Sistemi	80
1.2.4. Simplicius Düşüncesinde Altı Sebep: Misalî ve Araçsal Sebepler	97
İKİNCİ BÖLÜM	
SÜHREVERDÎ ÖNCESİ İSLAM DÜŞÜNCESİNDE FAİL SEBEP	105
2.1. Kindî Felsefesinde Fail Sebep	106
2.2. Fârâbî Felsefesinde Fail Sebep	111
2.3. İbn Sînâ Felsefesinde Fail Sebep	115
2.3.1. İbn Sînâ'nın el-İlâhiyât'ı Ekseninde Fail Sebep	123
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	
SÜHREVERDÎ FELSEFESİNDE FAİL SEBEP	145
3.1. İşrâkî Nur Metafiziği	145
3.1.1. Nur Kavramı ve Tanımlanması, Nurun Fail Güç Olarak Değerlendirilmesi	147

3.1.2. Nurun Hakikat (Mahiyet) Olması ve İshrâkî Felsefenin Varlığa Bakışı	151
3.1.3. Varlık-Mahiyet İlişkisi Yönünden Nur	160
3.1.4. Tek Hakikat Olan Nurun Farklılaşması	176
3.1.5. Nurun Sembolizm Yönünden Felsefî Arka Planı	183
3.1.5.1. Platon'da Sembolizm ve Mistisizm	191
3.1.5.2. Platoncu Felsefede Sembolizm ve Mistisizm	195
3.1.5.2.1. Plotinus Felsefesinde Sembolizm ve Mistisizm	195
3.1.5.2.2. Proclus Felsefesinde Sembolizm ve Mistisizm	206
3.1.5.2.3. Keldanî Felsefede Sembolizm ve Mistisizm	207
3.1.5.3. İshrak Felsefesinde Heykel Sembolizminin Felsefî Arka planı	210
3.1.5.4. İshrak Felsefesinin Sembolizm ve Mistisizm Yönünden Yunan Felsefesi ve Doğu Öğretileriyle Olan Benzerlikleri ve Sühreverdî'nin Doğu Projesi	215
3.1.5.4.1. İshrak Felsefesindeki Zerdüşti Yönler	218
3.1.5.4.2. Sühreverdî'nin İshrak Projesi	236
3.1.6. İdealar Alemi ve Misal Alemi	248
3.1.7. Nurun Türleri	265
3.2. Nurun Fail Yönü: Varlığın Sıradüzeni	275
SONUÇ	313
KAYNAKÇA	321
DİZİN	329

ÖN SÖZ

Sebeplilik meselesi, var oluşu anlayabilmemiz için temel konulardan bir tanesidir. Klasik Yunan filozoflarından Aristoteles, dört sebep teorisiyle sistematik bir sebeplilik anlayışı ortaya koymuştur ve fail sebep de bu sebeplerden biridir. Fail sebep, Aristoteles tarafından fiziksel etkilerin açıklamamasında kullanılırken, Yeni Platoncular ve İslam filozofları tarafından metafizik var oluşu da kapsayacak şekilde kullanmıştır. Çalışmamız, fail sebebin İshrâkî metafizik ve nur ontolojisinde nasıl ele alındığını ortaya koymaktadır.

Çalışmamız, 12. Yüzyılda İslam düşünce geleneğinde özgün bir metafizik inşa etmeye çalışan Şihâbeddîn es-Sühreverdî'nin, özellikle *Hikmetü'l-İşrak* adlı temel eseri çerçevesinde, fail sebep kavramına getirdiği yaklaşımı ele almak üzere hazırlanmıştır. Sühreverdî'nin fail sebep anlayışı, nurlar hiyerarşisi, misal âlemi gibi iç içe geçmiş derin bir ontolojik yapı arz etmektedir. Bu sebeple çalışmamızda İshrâkî metafiziğin bütün katmanlarını kuşatan metafiziksel bir açıklama ilkesi olarak fail sebebi ele aldık. Ancak çalışmamız, hem İshrâkî Felsefede fail sebep anlayışını, hem de İshrâkî Felsefeyi etkileyen düşünce geleneklerinin fail sebep görüşlerini içermektedir. Böylelikle İshrâkî Felsefenin önceki düşüncelerden nasıl beslendiğini de göstermeye çalıştık.

Doktora tezimin hazırlanmasında emeği geçen başta tez danışmanım İbrahim Maraş'a, tez jürimde yer alan ve desteklerini esirgemeyen Prof. Dr. Müfit Selim Saruhan ve Prof. Dr. Mehmet Murat Karakaya'ya, bana çalışmamda yol gösteren Doç. Dr. Mehmet Karakuş ve Doç. Dr. Muharrem Şahiner'e ve bana yardımlarını hiçbir zaman esirgemeyen Arş. Gör. Alperen Saz, Arş. Gör. Sümeyye Şen ve Arş. Gör. Bahar Koca'ya teşekkür ederim.

Sercan ÇAMLI

Ankara 2025

KISALTMALAR

bk.	: Bakınız
b.y.	: Basım yeri yok
ed.	: Editör
MÖ	: Milattan önce
nşr.	: Neşreden
öl.	: Ölüm tarihi
s.l.	: Sine Loco (Basım yeri yok)
s.n.	: sine nomine (Yayıncı yok)
thk.	: Tahkik eden
ts.	: Tarihsiz
vd.	: ve diğerleri
y.y.	: Yayıncı yok
Yay.	: Yayınları
yy.	: Yüzyıl